

Bir Beşerî Teşrî Faaliyeti: Oruç Keffâreti

Dr. Fatih ORUM*

Fıkıh geleneğine göre biri Hanefî diğeri Şâfi mezhebine mensup olduklarını düşünen iki arkadaş, bir Ramazan günü beraberce yiyip içerek özürsüz olarak oruçlarını bozsalar, Hanefî olanın; altmış bir gün oruç tutması gerekirken Şâfi olan; sadece bir günün orucunu kaza edecek (!)

Amaç imtihan olduğu için,¹ insan, isterse sınırları aşabilecek güçte yaratılmıştır. Hüküm bildiren pek çok âyetin sonunda, insandan sınırları aşmamasının istenmesi² bunu gösterir. Gerçekten de insan bu konuda o kadar cüretkârdır ki, Kur'ân'ın ifadesiyle, Allah'a din öğretmeye dahi kalkar. O şöyle buyurur:

“De ki; Allah’a dininizi siz mi öğreteceksiniz? O, göklerde ve yerde her ne varsa bilir. O, kesinlikle her şeyi bilir.” (Hucârât 49/16)

Yüce Allah Kur'ân'da, tek hüküm koyucunun kendisi olduğunu ve sınırları kendisinin çizdiğini bildirmiş³ olsa da tamamlandığı bildirilen dinin,⁴ “ilim adına!”, sözde “bilinçli boşluklar”ı olduğu düşünülmüş,⁵ bu boşlukların hayat-

* İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, Süleymaniye Vakfı Başkan Vekili

¹ Bakara 2/155; Kehf 18/7; Enbiyâ 21/35; Muhammed 48/31; İnsan 76/2.

² Bakara 2/187, 229; Talâk 65/1.

³ Yusuf 12/40, 67; Kasas 28/88.

⁴ Mâide 5/3.

⁵ Komisyon, İlmihal, İsam, İstanbul, 1998, İman ve İbadetler, 19.

tayken Nebî (a.s.), onun vefatından sonra da ulema tarafından doldurulduğu kabul edilmiştir.⁶ Fıkıh usûlündeki “Kitap, Sünnet, icmâ, kıyas” şeklindeki sıralama, aslında bu kabulün bir yansımasıdır.

Dinde teşrî yetkisine sahip olduğu düşünülünce, fıkıhta bazı hükümler Rasûlullah’a nisbet edilmiştir. Oruç keffâreti, bunun sayısız örneklerinden sadece biridir. Şöyle ki; gelenekte, oruç keffâretinin yani herhangi bir özür bulunmaksızın Ramazan ayında orucunu bozana verilecek sözde cezanın Sünnetle teşrî kılındığı, bu konuda Kitap’tan herhangi bir delil bulunmadığı hususunda neredeyse ittifak vardır.⁷ Sünnetle kastedilen de Ebû Hureyre’nin naklettiği şu rivâyettir:

“Adamın biri geldi ve ‘helak oldum Yâ Rasûlallah’ dedi. Rasûlullah, ‘seni helak eden nedir?’ diye sorunca adam, ‘Ramazan’da eşimle ilişkiye girdim’ diye cevap verdi. Rasûlullah, ‘bir köle azad edebilir misin?’ deyince adam, ‘hayır’ dedi. Bunun üzerine peki ‘iki ay peş peşe oruç tutabilir misin?’ diye sordu. Adam ‘hayır’ dedi. Rasûlullah bu defa ona altmış yoksulu doyurup doyurama-

yacağını sordu. Adam yine ‘hayır’ dedi. Rasûlullah, adama oturmasını söyledi, adam da oturdu. Bu arada Nebî’ye içi hurma dolu bir sepet getirildi. Rasûlullah o adama ‘al bunu dağıt’ dedi. Adam, ‘benden daha fakiri yok’ deyince Nebî, arka dişleri görünecek derecede güldü ve ona ‘al ve ailene yedir’ buyurdu.”⁸

Bu rivâyeti delil alan Hanefî ve Mâlikî fakihlere göre, Ramazan’da orucunu kasten yeme-içme veya cinsel ilişkiye girme yoluyla bozan kişinin, peş peşe olmak şartıyla iki ay keffâret, bir günü de kaza olmak üzere toplam altmış bir gün⁹ oruç tutması gerekir. Şâfiî ve Hanbelî fakihler ise aynı rivâyetten hareketle Ramazan’da orucunu sadece cinsel ilişki yoluyla bozana yukarıdaki cezanın gerektiğini söylerler.

Yukarıdaki rivâyette geçen “Ramazan’da” ifadesi “Ramazan’da gündüz vakti” olarak algılanmış, bu algı, yukarıdaki rivâyetin bazı metinlerine “oruçlu olduğum halde”¹⁰ ifadesinin girmesinin yolunu açmış, bütün hüküm de bu algı ve katkının üzerine bina edilmiştir. Hatta Hanefî mezhebine ait fıkıh kitaplarında, oruç keffâretine delil olarak sunulan yukarıdaki rivâyetin bizzat metnine “Ramazan’da gündüz vakti (في نَهَار)

<http://www.timeturk.com/tr/2011/08/17/dinin-kaynagi-ben-miyim.html>

⁶ Bu konudaki geleneksel düşüncenin toplu olarak görülebileceği bir çalışma olarak bkz. Komisyon, Sünnetin Dindeki Yeri, İsav, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1997.

⁷ Ramazanda eşyle ilişkiye girerek orucunu bozana oruç keffâreti gerekeceği konusunda icmâ olduğu iddia edilse de (Mevsîlî (ö. 683/1284), el-İhtiyâr, İstanbul, 1984, I, 131), fıkıh eserlerindeki diğer icmâ iddiaları gibi bu da doğru değildir. Tâbiînden bu konuda farklı düşünen pek çok isim kaynaklarda geçmektedir. Hatta hadis eserlerinde, böyle bir kişiye sadece kaza gerekeceğine dair rivâyetler dahi zikredilir. Konuyla ilgili detaylı bir çalışma için bkz. Yunus Macit, “Kasten Oruç Bozmanın Cezası İle İlgili Rivâyetlerin Tahlili”, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi V (2005), sayı: 3, sayfa: 123 vd.

⁸ Dârimî (ö. 255/869), Sünenü’l-Dârimî, Beyrût, 1407, Savm, 19; Buhârî (ö. 256/870), el-Câmiu’s-Sahîh, Kahire, 1400, Savm, 30; Tirmizî (ö. 279/892), el-Câmi’u’s-Sahîh Sünenü’t-Tirmizî, Beyrût, trs., Savm, 28.

⁹ Kameri aylar 29-30 çeker. Fıkıha göre kişi, kameri aylardan birinde, ayın başında bu oruca başlasa ve peşpeşe iki aydan biri 29 diğeri otuz çekse bu kişi 59’u keffâret biri kaza olmak üzere toplamda 60 gün oruç tutarak borcunu ödemiş olur. Ancak kişi, oruca aybaşında başlamazsa düz hesap olsun diye iki ay için 60 gün keffâret orucu tutar, buna bir de tutmadığı günün kazasını ekler ve toplamda 61 gün eder.

¹⁰ Buhârî, Savm, 30.

(رَمَضَانَ) ifadesi dahil edilmiştir.¹¹ Bazı muhakkikler, bu ifadenin metne sonradan dahil edilmiş olabileceğine işaret ederler.¹² Yine Ramazan'da oruç bozmayla ilgili bazı rivâyetlerde geçen "yerine bir gün oruç tut"¹³ şeklindeki ifadenin de, özre binaen tutulmayan Ramazan orucuyla ilgili olma ihtimalinin yanı sıra, yukarıdaki algıyla metne yapılan bir başka katkı olma ihtimali vardır.¹⁴

Şâfiî ve Hanbelîler, Ebû Hureyre'nin naklettiği yukarıdaki rivâyette, sadece cinsel ilişkiden bahsedildiği için oruç keffâretinin, sadece cinsel ilişkiyle bozulması halinde gerekeceğini söylerken, Hanefî ve Malikîler, söz konusu rivâyette, cezayı gerektiren şeyin cinsel ilişki değil "Ramazan'a saygısızlık" olduğunu,¹⁵ dolayısıyla cinsel ilişkinin yanı sıra yeme-içme şekliyle de Ramazan'da orucunu özürsüz olarak bozana keffâret gerekeceğini söylemişlerdir. İki grup arasındaki bu farka göre mesela biri Hanefî diğeri Şâfiî mezhebine mensup olduklarını düşünen iki arkadaş, bir Ramazan günü beraberce yiyip içerek özürsüz olarak oruçlarını bozsalar, Hanefî olanın; altmış bir gün oruç tutması

gerekirken Şâfiî olan; sadece bir günün orucunu kaza edecek ve bu durum, fıkıh geleneğinde "ictihad farkı" olarak değerlendirilerek "rahmet" olarak görülecek, hatta bir kişi, heva ve hevesine uymamak şartıyla istediği mezhebin görüşüne göre amel ederek bu zenginlikten yararlanabilecektir!¹⁶ Bu mantıktan hareket ederek, mesela Şâfiî mezhebine mensup bir karı-koca, Ramazan'da gündüz vakti ilişkiye girmek istediklerinde, önce yiyip içerek orucu bozar, sonra ilişkiye girerlerse, sadece bir günlük kazayla keffâretten kurtulacaklardır!¹⁷ Tüm bunlar, Allah'ın dininin insanların eliyle ne hale getirilebileceğinin çarpıcı örnekleridir.

Özetle, yapılan şudur: Kur'ân'ın dışında bir hüküm kaynağı olarak kabul edilen Sünnetin, oruç keffâreti konusunda hüküm koyduğu iddia edilmiş, ayrıca Sünnetteki hüküm, kıyasla başka konulara da taşınmıştır. Bu, tam anlamıyla beşerî bir teşrî faaliyetidir ve bu teşrî faaliyeti, kıyasla varılan bir hükmün, hadis olarak fıkıh kitaplarına girmesiyle neticelenmiştir. Bağlamından kopararak ele alınan ve yukarıda Ebû Hureyre'den nakledilerek yer verilen rivâyette ilgili olarak, keffâret ve hadler konusunda kıyas yapılamayacağını söyleyenler tarafından,¹⁸ önce ta'lîl edile-

¹¹ Merğînânî (ö. 593/1197), el-Hidâye, İstanbul, 1986, I, 125; Mevsîlî, el-İhtiyâr, I, 131. Müslim'in Sahîh'i ve Beyhakî'nin Sünen'inde Ebû Hureyre'nin naklettiği rivâyette "Ramazan'da gündüz vakti" (في رمضان هــ) ifadesi yer alır. "Nehar" ifadesinin müdrec olma ihtimali çok yüksektir. Müslim ve Beyhakî bu ifadeyi konu (bâb) başlıklarına da yansıtılmışlardır. Müslim (ö. 261/875), Sahîh-u Müslim, Beyrut, trs., Sıyam, 14; Beyhakî (ö. 458/1066), es-Sünenü'l-kübrâ, Mekke, 1995, IV, 221

¹² İbn Hacer el-Askalânî, ed-Dirâye, Beyrut, trs., I, 280.

¹³ Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 226.

¹⁴ Zeki Bayraktar, Kur'an ve Sünnet, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 300-301. Rivâyetin tahliline dair detaylı bir çalışma için bkz. Yunus Macit, "Kasten Oruç Bozmanın Cezası İle İlgili Rivâyetlerin Tahlili", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi V (2005), sayı: 3, sayfa: 121 vd.

¹⁵ Serahsî, el-Mebsût, III, 73.

¹⁶ <http://farukbeser.com/soru/oruc-kefareti-276.htm>

¹⁷ Hiyel (Hileler/çareler) konusunda "Kitâbü'l-hiyel fi'l-fıkh" isimli bir eser telif eden Şâfiî mezhebine mensub Kazvînî (ö.440/1048), eserinin başında hiyeli mahzurlu, mekruh ve mübah olarak üçe ayırır ve yukarıda verdiğimiz kurguyu, mahzurlu hiyeye örnek olarak zikreder. Bkz. Kazvînî, Kitâbü'l-hiyel fi'l-fıkh, thk. Joseph Schacht. Hannover, Orient Buchhandlung Heinz, 1924, s. 4, 5.

¹⁸ Şâfiîler; takdîrât, keffâret, hudûd ve bedellerde kıyasın caiz olduğu, Hanefîler ise; caiz olmadığı görüşündedir. Bkz. Râzî, (ö. 606/1209), el-Mahsûl fi 'ilmi usûli'l-fıkh, Beyrut, 1992, V, 349; Âmidî (ö. 631/1233), el-İhkâm fi usûli'l-ahkâm, Beyrut, trs., IV, 64;

rek bir illet tespit edilmiş, sonra bu illete binaen kıyas yapılarak¹⁹ bir hükme varılmış, ardından da bu hüküm hadis olarak fıkıh kitaplarındaki yerini almıştır.²⁰ Gerçekten de Hanefî fıkıh kitaplarında “Ramazan’da kasten orucunu bozana, zıhar keffâreti gerekir.” şeklindeki ifade, Rasûlullah’a nisbet edilerek aktarılır.²¹ Bu söz, bu şekliyle hiçbir hadis eserinde yer almaz; sadece fıkıh eserlerinde geçer. Hanefî mezhebinin muteber kabul edilen fıkıh eseri el-Hidâye’de geçen rivâyetleri tahrîc eden Hanefî muhakkik Zeyla’î, mezhebin fıkıh eserlerinde geçen bu ifade için Ahmed b. Hanbel’in “bu hadisi bulamadım” şeklindeki sözünü aktarır.²² Yine bir Hanefî fakih olan İbnü’l-Hümâm da

bu ifadenin hadis olmadığına işaret eder.²³ Dahası, bu söz, fıkıh eserlerinde, sanki mütevatir bir rivâyetmiş gibi lafzî tahlillere bile tabi tutulur. Mesela, Merğînânî, oruçlu iken ilişkiye girmeleri halinde keffâretin erkeğin yanı sıra kadına da gerekeceğine dair hükmü, bu sözün metninde geçen “من” harfine yani bu harfin umûm ifade etmesine dayanır.²⁴

Rasûlullah’a isnad edilen bu söz, aslında bünyesinde bir gerçeği barındırır. İfade geçen “zıhar yapana = على المظاهر” ifadesi, mezheplerin oruç keffâretine dair verdikleri fetvaya dayanak yaptıkları rivâyetin esasında hangi konuyla ilgili olduğunu gösterir. Bu önemli bir husustur. Gerçekten de Ebû Hureyre’nin naklettiği ve mezheplerin hükme dayanak yaptıkları rivâyet üzerinde yapılan çalışmalar, metinde bazı eksiltme ve ziyadelerin varlığını göstermektedir.²⁵ Mesela Ebû Hureyre’nin “bir adam” diyerek naklettiği rivâyette, Rasûlullah’la konuşan kişinin adının zikredildiği ve Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde yer alan konuyla ilgili gerçek rivâyet şöyledir:

Seleme b. Sahr el-Beyâdî şöyle dedi: “Başkalarıyla kıyaslanamayacak şekilde cinsel ilişkiye düşkün biriydim. Ramazan ayı girince, gece bir şey olur da hanımımla ilişkiye girerim diye korktum ve ona Ramazan boyu devam edecek bir zihârda bulundum. Karım bana hizmet ederken bedeninden bir yer açılıp görününce dayanamadım, onunla ilişkiye girdim. Sabah olunca gidip yakınlarıma durumu haber verdim; ‘benimle Rasûlullah’a gelin, durumu ona anlatayim’ dedim. ‘Gelmeyiz! Hakkımızda âyet

Serahsî (ö. 483/1090), Usûlü’s-Serahsî, İstanbul, 1984, II, 111-112.

¹⁹ Serahsî’nin, bu konuda hükme kıyasla değil nassdan istidlal ile varıldığına dair açıklaması için bkz. Serahsî, el-Mebsût, Beyrut, 1989, III, 73.

²⁰ Benzer bir rivâyetin Dârekutnî’nin (Sünen, Kahire, 1966, II, 190, 191) ve Beyhakî’nin (Sünen, IV, 228, 229) Sünen’lerinde yer alması göz önünde bulundurulursa, Sünen’lere daha sonra ekleme yapılmaya yahut fikhi görüşlerin manen rivâyet edilen hadislerden etkilenme ihtimal saklı kalmakla birlikte, bunun erken dönemlerde gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Nitekim Hanefî mezhebinin en erken dönem fıkıh müdevvenatı sayılabilecek İmam Muhammed’in el-Asl isimli eserinde bu anlayışın o dönemde oluştuğu görülebilir. Bkz. el-Asl, II, 177.

²¹ İfadenin metni fıkıh eserlerinde şöyle geçmektedir:

من أظفر في نهار رمضان متعمدا فعليه ما على المظاهر

bkz. Serahsî, el-Mebsût, III, 71; Kâsânî, (ö. 587/1191), Bedâi’u’s-sanâi’ fi tertîbi’ş-şerâi’, Beyrut, 1982, II, 98; Merğînânî, el-Hidâye, I, 122; Mevslî, el-İhtiyâr, I, 131.

²² Zeyla’î (ö. 762/1361), Nasbü’r-râye li ehâdisi’l-Hidâye, Kahire, trs., II, 449, 450; İbnü’l-Cevzî, benzer bir rivâyet için, Ahmed b. Hanbel’in, rivâyetin senedinde geçen Yahya b. el-Hammânî’nin yalancı olduğunu, rivâyetin huccet olamayacağını, çünkü rivâyete konu olan kişinin isminden bahsedilmeden hikaye edildiği söylediğini aktarır. İbnü’l-Cevzî (597/1201), et-Tahkik fi İhtilâfi’l-Hadis, II, 87.

²³ İbnü’l-Hümâm, (ö. 861/1457) Fethu’l-kadîr, Dâru’l-fikr, Beyrut, trs., II, 338.

²⁴ Merğînânî, el-Hidâye, I, 124; Mevslî, el-İhtiyâr, I, 131.

²⁵ Yunus Macit, “Kasten Oruç Bozmanın Cezası İle İlgili Rivayetlerin Tahlili, s. 123 vd.

inmesinden korkarız, Rasûlullah bir şey söyler de bunun utancıyla yaşamak zorunda kalırız, sen git, anlat!’ dediler. Rasûlullah’a tek başıma gittim, durumu haber verdim, bana ‘böyle mi yaptın ey Seleme?’ buyurdular, ‘evet, öyle yaptım! Ancak Allah’ın emrine razıyım, bana onun emrini uygulayın!’ dedim. Rasûlullah, ‘Bir köle âzad et!’ buyurdular. Boynumu göstererek, ‘bundan başka bir varlığım yok ki!’ dedim. ‘Öyleyse peş peşe iki ay oruç tutacaksın!’ buyurdular. Bunun üzerine, ‘zaten başıma ne geldiyse oruç yüzünden geldi Ya Rasûlallah!’ dedim. ‘Öyleyse, altmış fakire, bir miktar kuru hurma dağıt’ buyurdular. ‘Vallahi ben ve karım aç olarak geceyi geçirdik’ deyince, ‘Benî Zureyk’in sadaka mallarına bakan memura git, o miktar hurmayı sana versin, sen altmış fakire yedir. Kalanı da ailenle ye!’ buyurdular. Akrabalarımaya gidip onlara, ‘sizde zorluk ve çözümsüzlük, Rasûlullah’ta ise genişlik ve çözüm buldum. Rasûlullah sadakanızdan bana verilmesini emretti, dedim.”²⁶

Bu rivâyet, olayı bizzat yaşayan kişinin ağzından aktarılmaktadır. Doğru rivâyet budur.²⁷ Mezheplerin delil aldığı ve Ebû Hureyre’nin naklettiği rivâyet, bu rivâyetten uyarlanmıştır. Bizzat olayı yaşayan Seleme b. Sahr’ın ağzından aktarılan rivâyette, Seleme’nin, eşiyle zihar yaptığını bildirmesi, gece eşiyle ilişkiye girme korkusu yaşadığını söylemesi, sabah olunca da Rasûlullah’a gitmesi, olayın Ramazan’da, gündüz vakti oruç bozmayla bir ilgisinin olma-

dığını gösterir. Rivâyet, karısına zihar yapan kişiye gerekecek cezayla ilgilidir. Bu ceza, Kur’ân’ın Mücâdile sûresinde şöyle anlatılır:

“Hanımlarına ziharda bulunanlar, söylediklerinden dönerlerse, o eşiyle ilişkiye girmeden, bir esir azad etmelidirler. Siz ancak böyle ders alırsınız! Allah yaptıklarınızdan haberdardır. Esir bulamayan, eşiyle ilişkiye girmeden iki ay peş peşe oruç tutsun. Oruca güç yetiremeyenler, altmış yoksulu doyursun. Allah’a ve Rasûlü’ne inanıyorsanız böyledir. Bunlar Allah’ın sınırlarıdır. Görmezden gelenler için acıklı bir azap vardır” (Mücâdile 58/3, 4)

Yukarıdaki iki âyet, Seleme b. Sahr’ın adının geçtiği rivâyetin, aslında Kur’ân’ın teşrî kıldığı bir hükmün Nebî’nin diliyle uygulanmasından ibaret olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, mezheplerin oruç keffâretiyle bağlantılı olarak ele aldıkları rivâyet, ziharla ilgilidir, rivâyetin oruç keffâretiyle hiçbir ilgisi yoktur. Aksi takdirde, Ramazanda kendine hakim olamayıp eşiyle ilişkiye girebilecek kadar sağlıklı olduğu anlaşılan adama, oruç tutamayacağını söylemesi üzerine Rasûlullah’ın, “o zaman tasadduk et” demesi çok anlamlı olmayacaktır.

O halde, Ramazanda ister yiyip içerek ister cinsel ilişkiye girerek olsun orucunu hastalık veya yolculuk özrü olmaksızın bozana, Kur’ân ve Sünnet bütünlüğü temelinde gerekecek şeyin ne olduğunun ortaya konması gerekir.

Bakara sûresinin 185. âyetinde Yüce Allah, hasta ve yolcu olanlara Ramazan’da tutamadıkları gün sayınca, daha sonra oruç tutma hakkını vermiştir. Hak diyoruz, çünkü Ramazan’da özür sebebiyle tutulamayan oruçların sonradan tutulması ceza değil, Allah’ın, kulla-

²⁶ Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), Müsnedü’l-İmam Ahmed b. Hanbel, Daru’l-fikr, y.y., trs., IV, 37.

²⁷ İbn Ebî Şeybe’nin Müsned’inde, Seleme b. Sahr ez-Zürafiy şöyle der: “Rasûlullah döneminde eşime ziharda buldum, sonra da keffâret ödemedem onunla ilişkiye girdim. Durumu Rasûlullah’a sordum, o da keffâret gerekir diye fetva verdi.” İbn Ebû Şeybe (ö. 235/849), Müsnedü İbn Ebî Şeybe, Riyad, 1977, II, 252.

rına verdiği hakkın kullanılmasıdır. Bu, Allah'ın kullarına bir lütfudur. Âyetin sonunda geçen "sayıyı tamamlamanız için" ifadesi, bunu gösterir. Âyette geçen iki özür sebebiyle, Ramazan'da oruç tutamayan ve Ramazan'ın bereketinden tam istifade edemeyenlere Allah Teâlâ bir lütufta bulunmakta, sayıyı tamamlama hakkı vermektedir. Bu bir hak olunca, âyette geçen iki özür hali olmaksızın Ramazan'da oruç tutmayan yahut başladığı orucu özürsüz bozanlar, bu haktan yararlanamayacaklardır. Bu kimseler, Rasûlullah'ın ifadesiyle, kalan ömürlerini oruçlu geçirseler dahi asla telafi edemeyecekleri bir fırsatı kaçırmış olacaklardır. Rasûlullah şöyle buyurur:

"Ramazan günü bir özür ve hastalık olmaksızın oruç tutmayan kişi, hayatı boyunca oruç tutsa, tutmadığı bir günün telafi edemez."²⁸

O halde, Ramazanda ister "niyetli değilim" gibi temelsiz bir yaklaşımla oruç tutmayan, ister yeme-içme veya cinsel ilişki yoluyla orucunu yolculuk ve hastalık durumu söz konusu olmadan bozan kişi, telafisi asla mümkün olmayan bir fırsatı kaçırmış, cezayı hak etmiştir. Bu kulun yapması gereken tek şey vardır, o da, tevbe edip Allah'tan bağışlanma dilemektir. Durum böyleyken, böylesi bir kula keffâret ya da kaza cinsinden ceza tertiplemek, Kur'ân'ın ifadesiyle haddi aşmak olur.

Konuyu bir asır önce ele alan ve mezheplerin oruç keffâretine dayanak yaptıkları rivâyetin, aslında zıharla ilgili olduğunu tespit eden merhum Musa Carullah Bigi, orucu bozana keffâret değil kaza gerekeceğini söyledikten sonra, kazanın aslında bir ikram olduğunu, bunun sadece hak edenlere verilmesi gerektiğini, dinin rukunlerini

ihmal edenlerin bu ikramdan faydalanmaya haklarının olmaması gerektiğinden bahseder ve İbnü'l-Arabî'den şu alıntıyı nakleder:

"Ramazan'da kasten yiyip içen kişiyle ilgili olarak bir grup; hem kaza hem keffâret gerekir derken diğer bir grup; sadece kaza gerekir, dedi. Ben, böyle bir kişiye kaza da keffâret de gerekmez görüşündeyim. Böyle bir kişinin, tutmadığı orucu kaza hakkı asla yoktur. Bağışlanma talebiyle nafîle oruçlar tutar. Çünkü bize göre ibadetler vakitle sınırlıdır. İbadetlerin vaktini kasten kaçırmanın hiçbir surette kaza hakları yoktur."²⁹

Sonuç olarak, geleneğin yüzyıllardır neredeyse ittifak derecesinde kabul ettiği bir konu olan oruç keffâretinin, Allah'ın indirdiği, Rasûl'ünün de tebliğ edip uyguladığı dinde yeri olmadığı açıktır.

²⁸ Tirmizî, Savm, 27.

²⁹ Musa Carullah Bigi, Uzun Günlerde Oruç, Sadeleştiren: Yusuf Uralgiray, Ankara, 1975, s. 221.